ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (έκτο τμήμα)

της 24ης Ιανουαρίου 2002 *

Στην υπόθεση C-51/00,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Cour du travail de Bruxelles (Βέλγιο) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 234 ΕΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

Temco Service Industries SA

και

Samir Imzilyen,

Mimoune Belfarh,

Abdesselam Afia-Aroussi,

Khalil Lakhdar,

παρουσία των:

General Maintenance Contractors SPRL (GMC),

Weisspunkt SA, πρώην **Buyle-Medros-Vaes Associates SA (BMV),**

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία των άρθρων 1, παράγραφος 1, και 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 77/187/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 14ης Φεβρουαρίου 1977, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών, των σχετικών με τη διατήρηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε περίπτωση μεταβιβάσεως επιχειρήσεων, εγκαταστάσεων ή τμημάτων εγκαταστάσεων (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 171),

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα),

συγκείμενο από την F. Macken, πρόεδρο τμήματος, και τους C. Gulmann, J.-P. Puissochet (εισηγητή), R. Schintgen και J. N. Cunha Rodrigues, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: L. A. Geelhoed
γραμματέας: D. Louterman-Hubeau, προϊσταμένη τμήματος,

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— η Temco Service Industries SA, εκπροσωπούμενη από τους D. Votquenne και M. Milde, avocats,

— οι S. Imzilyen και M. Belfarh, εκπροσωπούμενοι από τους M. Jourdan και T. Desterbecq, avocats,

— οι A. Afia-Aroussi και K. Lakhdar, εκπροσωπούμενοι από την D. Fervaille, συνδικαλιστική εκπρόσωπο,

— η General Maintenance Contractors SPRL (GMC) και η Weisspunkt SA, εκπροσωπούμενες από τους E. Carlier και F. Bouquelle, avocats,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους J. Sack και D. Martin,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις της Temco Service Industries SA, των S. Imzilyen και M. Belfarh, των A. Afia-Aroussi και K. Lakhdar, της General Maintenance Contractors SPRL (GMC) και της Weisspunkt SA, καθώς και της Επιτροπής, κατά τη συνεδρίαση της 17ης Μαΐου 2001,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 27ης Σεπτεμβρίου 2001,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με απόφαση της 14ης Φεβρουαρίου 2000, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 17 Φεβρουαρίου 2000, το Cour du travail de Bruxelles υπέβαλε, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 234 ΕΚ, δύο προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία των άρθρων 1, παράγραφος 1, και 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 77/187/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 14ης Φεβρουαρίου 1977, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών, των σχετικών με τη διατήρηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε περίπτωση μεταβιβάσεως επιχειρήσεων, εγκαταστάσεων ή τμημάτων εγκαταστάσεων (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 171, στο εξής: οδηγία).

2 Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ, αφενός, της Temco Service Industries SA (στο εξής: Temco), επιχειρήσεως καθαρισμού, η οποία είχε αναλάβει διά συμβάσεως τον καθαρισμό των βιομηχανικών εγκαταστάσεων της Volkswagen Bruxelles SA (στο εξής: Volkswagen), και, αφετέρου, των S. Imzilyen, M. Belfarh, A. Afia-Aroussi και K. Lakhdar, μισθωτών της General Maintenance Contractors SPRL (στο εξής: GMC), επιχειρήσεως η οποία ευθύς προηγουμένως είχε αναλάβει, ως υπεργολάβος της Buyle-Medros-Vaes Associates SA (στο εξής: BMV), την παροχή των ιδίων υπηρεσιών δυνάμει προγενέστερης συμβάσεως η οποία καταγγέλθηκε. Η Temco αμφισβητεί ότι οι συμβάσεις εργασίας των ανωτέρω τεσσάρων μισθωτών μεταβιβάστηκαν αυτομάτως σ' αυτήν κατ' εφαρμογήν της οδηγίας.

Το νομικό πλαίσιο

Η οδηγία

3 Σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφος 1, αυτής, η οδηγία έχει εφαρμογή σε περιπτώσεις μεταβιβάσεως επιχειρήσεων, εγκαταστάσεων ή τμημάτων εγκαταστάσεων σε άλλον επιχειρηματία οι οποίες προκύπτουν από συμβατική μεταβίβαση ή συγχώνευση.

4 Το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας ορίζει:

«Τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις που δημιουργούνται για τον εκχωρητή από σύμβαση εργασίας ή από εργασιακή σχέση που υφίσταται κατά την ημερομηνία της μεταβιβάσεως κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 1, μεταβιβάζονται, εξαιτίας της μεταβιβάσεως αυτής, στον εκδοχέα.»

5 Το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας διευκρινίζει ότι:

«Η μεταβίβαση μιας επιχειρήσεως, εγκαταστάσεως ή τμήματος εγκαταστάσεως δεν συνιστά αυτή καθεαυτή λόγο απολύσεως για τον εκχωρητή ή τον εκδοχέα. Αυτή η διάταξη δεν εμποδίζει απολύσεις που είναι δυνατόν να επέλθουν για λόγους οικονομικούς, τεχνικούς ή οργανώσεως που προϋποθέτουν μεταβολές στο επίπεδο της απασχολήσεως.»

Η εθνική νομοθεσία

6 Οι διατάξεις της οδηγίας τέθηκαν σε εφαρμογή εντός της βελγικής εννόμου τάξεως με τη συλλογική σύμβαση εργασίας αριθ. 32 bis, της 7ης Ιουνίου 1985, η οποία συνήφθη στο πλαίσιο του εθνικού συμβουλίου εργασίας, αναφορικά με τη διατήρηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε περίπτωση αλλαγής εργοδότη λόγω συμβατικής μεταβιβάσεως της επιχειρήσεως και αναφορικά με τη ρύθμιση των δικαιωμάτων των εργαζομένων που αναβιώνουν σε περίπτωση αναλήψεως του ενεργητικού κατόπιν πτωχεύσεως ή δικαστικού συμβιβασμού δι' εγκαταλείψεως του ενεργητικού, σύμβαση η οποία κατέστη δεσμευτική με το βασιλικό διάταγμα της 25ης Ιουλίου 1985 (*Moniteur belge* της 9ης Αυγούστου 1985, σ. 11527), όπως τροποποιήθηκε με τη συλλογική σύμβαση εργασίας 32 quater, της 19ης Δεκεμβρίου 1989 (στο εξής: CCT αριθ. 32 bis), η οποία με τη σειρά της κατέστη δεσμευτική με το βασιλικό διάταγμα της 6ης Μαρτίου 1990 (*Moniteur belge* της 21ης Μαρτίου 1990, σ. 5114).

7 Η συλλογική σύμβαση εργασίας της 5ης Μαΐου 1993, συναφθείσα στο πλαίσιο της επιτροπής ίσης εκπροσωπήσεως για τις επιχειρήσεις καθαρισμού και απολυμάνσεως, αναφορικά με την ανάληψη του προσωπικού σε περίπτωση μεταβιβάσεως συμβάσεως καθημερινής συντηρήσεως (στο εξής: CCT της 5ης Μαΐου 1993), ορίζει, στα άρθρα του 1, 4 και 5, ότι:

«[Άρθρο 1] Σε περίπτωση αναθέσεως σε τρίτον της βάσει συμβάσεως καθημερινής συντηρήσεως, κατόπιν νέου διαγωνισμού ή κατόπιν αποφάσεως του πελάτη, ο

εργοδότης οφείλει να προσπαθήσει — στο μέτρο του δυνατού — να εξασφαλίσει τη συνέχεια των συμβάσεων εργασίας στο πλαίσιο της επιχειρήσεώς του, διά της μεταφοράς εργαζομένων ή μέσω αναδιοργανώσεως. Τούτο, εν πάση περιπτώσει, ισχύει για τους καλούμενους "προστατευόμενους" εργαζομένους [συνδικαλιστικούς εκπροσώπους, υποψηφίους και εκλεγμένους στις κοινωνικές εκλογές (βλ. νομοθετική ρύθμιση)] [...].

[...]

[Άρθρο 4] Η επιχείρηση που αναλαμβάνει τη βάσει συμβάσεως εκτέλεση της εργασίας υποχρεούται — εντός δύο εβδομάδων από τις αναθέσεως και, εν πάση περιπτώσει, τουλάχιστον μία εβδομάδα πριν από την αναδοχή του εργοταξίου — να προτείνει εγγράφως τουλάχιστον το 75 % των υφισταμένων μετά τη μεταβίβαση θέσεων απασχολήσεως του εργοταξίου σε εργάτες της επιλογής της που ανήκουν στην ομάδα της επιχειρήσεως η οποία απόλεσε τη σύμβαση, εφόσον οι εργάτες αυτοί έχουν πείρα τουλάχιστον έξι μηνών στο εν λόγω εργοτάξιο [...].

[Άρθρο 5] Στους αναλαμβανόμενους κατά τη διαδικασία του άρθρου 4 εργαζομένους παρέχεται νέα σύμβαση εργασίας χωρίς δοκιμαστική περίοδο και με διατήρηση της προϋπηρεσίας τους.»

Η διαφορά στην κύρια δίκη

8 Η Volkswagen ανέθεσε τον καθαρισμό ορισμένων από τις βιομηχανικές της εγκαταστάσεις στην BMV, από τις 2 Μαΐου 1993 έως τον μήνα Δεκέμβριο 1994, οπότε κατήγγειλε τη σύμβαση. Η BMV είχε αναλάβει ως υπεργολάβος την εκτέλεση των εργασιών καθαριότητας έναντι της θυγατρικής της GMC.

9 Με σύμβαση η οποία υπογράφηκε στις 14 Δεκεμβρίου 1994 και τέθηκε σε ισχύ στις 9 Ιανουαρίου 1995, η Volkswagen ανέθεσε στην Temco την παροχή των ιδίων υπηρεσιών.

10 Η GMC, η οποία είχε τότε ως μόνη δραστηριότητά της τον καθαρισμό του εργοταξίου Volkswagen, απέλυσε το σύνολο του προσωπικού της, πλην των S. Imzilyen, M. Belfarh, A. Afia-Aroussi και K. Lakhdar, τέσσερις προστατευόμενους μισθωτούς, τους οποίους διατήρησε κατ' εφαρμογή του άρθρου 1 της CCT της 5ης Μαΐου 1993. Μετά την απώλεια αυτού του εργοταξίου, η GMC παρέμεινε αδρανής, χωρίς ωστόσο να παύσει να υφίσταται.

11 Σύμφωνα με τις διατάξεις της CCT της 5ης Μαΐου 1993, η οποία υποχρεώνει τον αναλαμβάνοντα τη δραστηριότητα να ζητήσει πληροφορίες από τον προκάτοχό του ως προς τους απασχολούμενους στην μεταβιβασθείσα δραστηριότητα μισθωτούς και να αναλάβει το 75 % του προσωπικού, η Temco ανακοίνωσε με επιστολή της 15ης Δεκεμβρίου 1994 στην BMV ότι είχε αναλάβει την εργασία καθαρισμού της Volkswagen και της ζήτησε να της κοινοποιήσει τον κατάλογο του απασχολουμένου με την εκτέλεση αυτής της εργασίας προσωπικού. Μετά την κοινοποίηση αυτού του καταλόγου η Temco επαναπροσέλαβε μέρος του προσωπικού της GMC.

12 Παράλληλα, η GMC επιχείρησε να απολύσει τους τέσσερις προστατευόμενους μισθωτούς ακολουθώντας την προβλεπόμενη από την εθνική νομοθεσία διαδικασία· ζήτησε από την αρμόδια επιτροπή ίσης εκπροσωπήσεως να αναγνωρίσει ότι συντρέχουν οικονομικοί ή τεχνικοί λόγοι που της επιτρέπουν να τους απολύσει. Το αίτημά της αυτό απορρίφθηκε.

13 Το Tribunal du travail de Bruxelles, το οποίο κλήθηκε να αποφανθεί επί αιτήματος μεταρρυθμίσεως αυτής της αποφάσεως, έκρινε εαυτό αναρμόδιο να αποφανθεί επ' αυτού του αιτήματος. Με απόφαση της 23ης Νοεμβρίου 1995 το Cour du travail de Bruxelles επιβεβαίωσε αυτή την απόφαση.

14 Μέχρι τον Δεκέμβριο του 1995 οι εν λόγω τέσσερις μισθωτοί τέθηκαν από την GMC σε μερική ανεργία, καίτοι η εταιρία αυτή είχε ήδη βεβαιώσει, στο πλαίσιο ανταλλαγής επιστολών, ότι οι συμβάσεις των τεσσάρων αυτών ατόμων είχαν αυτομάτως μεταβιβαστεί στην Temco από την ημερομηνία αναλήψεως εκ μέρους αυτής της εταιρίας της δραστηριότητας καθαρισμού των εγκαταστάσεων της Volkswagen, δηλαδή από 9ης Ιανουαρίου 1995, κατ' εφαρμογήν της CCT αριθ. 32 bis με την οποία μεταφέρθηκαν στην εσωτερική έννομη τάξη οι διατάξεις της οδηγίας. Επειδή από τον Δεκέμβριο του 1995 η GMC έπαυσε να καταβάλλει τους μισθούς τους, οι τέσσερις μισθωτοί ενήγαγαν ενώπιον του Tribunal du travail de Bruxelles τις GMC, BMV και Temco.

15 Με απόφαση της 12ης Μαρτίου 1998 το Tribunal έκρινε ότι η δραστηριότητα καθαρισμού των εγκαταστάσεων της Volkswagen είχε μεταβιβαστεί από τη GMC στην Temco μέσω συμβατικών σχέσεων και ότι, κατά συνέπεια, συντρέχει περίπτωση μεταβιβάσεως επιχειρήσεως μεταξύ δύο εταιριών κατά την έννοια της CCT αριθ. 32 bis και, συνεπώς, της οδηγίας. Εξάλλου, έκρινε ότι η CCT της 5ης Μαΐου 1993 ήταν παράνομη καθόσον προέβλεπε υποχρέωση επαναπροσλήψεως μόνον του 75 % του προσωπικού. Κατά συνέπεια, το Tribunal έκρινε ότι οι τέσσερις μισθωτοί αυτοδικαίως περιήλθαν στην υπηρεσία της Temco από 9ης Ιανουαρίου 1995.

16 Η Temco άσκησε έφεση κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του Cour du travail de Bruxelles. Το δικαστήριο αυτό έχει αμφιβολίες ως προς την εφαρμογή της οδηγίας σε σχέση με δύο ειδικές περιστάσεις της εκκρεμούσας ενώπιόν του διαφοράς.

17 Αφενός, η GMC, επιχείρηση η οποία εκχώρησε τη μεταβιβασθείσα δραστηριότητα, ήταν απλώς υπεργολάβος της BMV, η οποία είχε αναλάβει την εκτέλεση αυτής της εργασίας πριν την Temco, έτσι ώστε η GMC ουδέποτε είχε συμβατική σχέση με τη Volkswagen, η οποία είχε δώσει την παραγγελία.

18 Αφετέρου, η GMC εξακολούθησε να υφίσταται επί πολλά έτη μετά την καταγγελία εκ μέρους της Volkswagen της συμβάσεως καθαρισμού της οποίας δικαιούχος ήταν η BMV.

19 Κατά συνέπεια, το Cour du travail de Bruxelles αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Εφαρμόζεται το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας 77/187/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 14ης Φεβρουαρίου 1977, όταν, πρώτον, η μεν επιχείρηση Α αναθέτει τις εργασίες καθαρισμού των βιομηχανικών της εγκαταστάσεων στην επιχείρηση Β, η δε επιχείρηση Β αναθέτει περαιτέρω την εκτέλεση αυτών των εργασιών στην επιχείρηση Γ, δεύτερον, μετά την απώλεια του δικαιώματος εκτελέσεως αυτών των εργασιών από την επιχείρηση Β, η επιχείρηση Γ απολύει όλο της το προσωπικό, πλην τεσσάρων προσώπων, τρίτον, ακολούθως, η επιχείρηση Δ, στην οποία η επιχείρηση Α αναθέτει την εκτέλεση αυτών των εργασιών, προσλαμβάνει, κατ' εφαρμογήν συλλογικής συμβάσεως εργασίας, μέρος του προσωπικού της επιχειρήσεως Γ, χωρίς όμως να της περιέλθει κανένα στοιχείο του ενεργητικού αυτής της τελευταίας, η οποία εξακολουθεί να υφίσταται και εξακολουθεί να επιδιώκει τον εταιρικό της σκοπό;

2) Σε περίπτωση κατά την οποία η επιχείρηση Γ, παρ' όλον ότι εξακολουθεί να υφίσταται, θεωρηθεί μεταβιβάζουσα επιχείρηση, κωλύεται από την προαναφερθείσα οδηγία να διατηρήσει ορισμένους εργαζομένους στην υπηρεσία της;»

Επί του πρώτου ερωτήματος

20 Με το πρώτο του ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά ουσιαστικώς αν το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας έχει την έννοια ότι η εν λόγω οδηγία έχει εφαρμογή σε περίπτωση κατά την οποία ο παραγγέλλων, ο οποίος είχε αναθέσει με σύμβαση τον καθαρισμό των εγκαταστάσεών του σε μια αρχική επιχείρηση, η οποία είχε αναθέσει σε υπεργολάβο την εκτέλεση αυτής της συμβάσεως, καταγγέλλει τη σύμβαση και συνάπτει, προς εκτέλεση της ίδιας εργασίας, νέα σύμβαση με δεύτερη επιχείρηση, όταν η πράξη αυτή δεν συνοδεύεται με εκχώρηση στοιχείων του ενεργητικού, ενσωμάτων ή ασωμάτων, μεταξύ της αρχικής επιχειρήσεως ή του υπεργολάβου και της δεύτερης επιχειρήσεως, ο δε υπεργολάβος απέλυσε το σύνολο σχεδόν των εργαζομένων που απασχολούσε, αλλά εξακολουθεί να υφίσταται και να επιδιώκει την επίτευξη του εταιρικού του σκοπού, η δε δεύτερη επιχείρηση επαναπροσέλαβε, δυνάμει συλλογικής συμβάσεως εργασίας, μέρος του προσωπικού που απέλυσε ο υπεργολάβος.

21 Από το ίδιο το γράμμα του άρθρου 1, παράγραφος 1, της οδηγίας προκύπτει ότι η εφαρμογή της εξαρτάται από τρεις προϋποθέσεις: η μεταβίβαση πρέπει να έχει ως αποτέλεσμα αλλαγή του εργοδότη, πρέπει να αφορά επιχείρηση, εγκαταστάσεις ή τμήμα εγκαταστάσεων και να προκύπτει από σύμβαση. Το υποβληθέν ερώτημα δεν αφορά την αλλαγή του εργοδότη, αλλά απαιτεί ανάλυση του αντικειμένου της μεταβιβάσεως και του συμβατικού της χαρακτήρα.

Επί του αντικειμένου της μεταβιβάσεως

22 Η Temco υποστηρίζει ότι για να υπάρξει μεταβίβαση κατά την έννοια της οδηγίας απαιτείται μεταβίβαση ενός συνόλου μέσων διαρθρωμένων κατά τρόπο αυτοτελή. Αυτό όμως δεν συμβαίνει όταν, όπως στην υπόθεση στην κύρια δίκη, ο παραγγέλλων καταγγέλλει σύμβαση με μία επιχείρηση και συνάπτει νέα σύμβαση με άλλη επιχείρηση, προβαίνοντας σε μεταβίβαση δραστηριότητας αλλά όχι μεταβίβαση οικονομικής μονάδας. Υποστηρίζει, επίσης, ότι η ανάληψη τμήματος μόνον του προσωπικού δεν αρκεί για τον χαρακτηρισμό μιας τέτοιας μεταβιβάσεως, ιδίως όταν η ανάληψη αυτή του προσωπικού επιβάλλεται από κλαδική συλλογική σύμβαση όπως η CCT της 5ης Μαΐου 1993.

23 Επιβάλλεται σχετικώς η διαπίστωση ότι σκοπός της οδηγίας είναι η διασφάλιση της συνέχειας των σχέσεων εργασίας που υφίσταντο στο πλαίσιο μιας οικονομικής μονάδας, ανεξαρτήτως της αλλαγής ιδιοκτησίας, έτσι ώστε το αποφασιστικό κριτήριο για το αν υφίσταται μεταβίβαση κατά την έννοια της οδηγίας είναι το αν η εν λόγω μονάδα διατηρεί την ταυτότητά της (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 18ης Μαρτίου 1986, 24/85, Spijkers, Συλλογή 1986, σ. 1119, σκέψη 11). Συνεπώς, η μεταβίβαση πρέπει να αφορά οικονομική μονάδα, οργανωμένη επί μονίμου βάσεως, η δραστηριότητα της οποίας δεν περιορίζεται σε εκτέλεση συγκεκριμένου έργου (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 19ης Σεπτεμβρίου 1995, C-48/94, Rygaard, Συλλογή 1995, σ. I-2745, σκέψη 20). Η έννοια της μονάδας αναφέρεται, επομένως, σε οργανωμένο σύνολο προσώπων και στοιχείων που καθιστά δυνατή την άσκηση οικονομικής δραστηριότητας και επιδιώκει ίδιο σκοπό (απόφαση της 11ης Μαρτίου 1997, C-13/95, Süzen, Συλλογή 1997, σ. I-1259, σκέψη 13).

24 Προκειμένου να καθοριστεί αν πληρούνται οι προϋποθέσεις της μεταβιβάσεως οικονομικής μονάδας, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το σύνολο των πραγματικών περιστατικών που χαρακτηρίζουν την επίμαχη πράξη, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται ιδίως το είδος της επιχειρήσεως ή της εγκαταστάσεως περί της οποίας πρόκειται, η μεταβίβαση ή όχι ενσωμάτων στοιχείων, όπως τα κτίρια και τα κινητά, η αξία των άυλων στοιχείων κατά τον χρόνο της μεταβιβάσεως, η αναπρόσληψη ή όχι του μεγαλύτερου μέρους του προσωπικού από τον νέο επιχειρηματία, η μεταβίβαση ή όχι της πελατείας καθώς και ο βαθμός ομοιότητας των ασκουμένων δραστηριοτήτων πριν και μετά τη μεταβίβαση και η διάρκεια της τυχόν αναστολής των δραστηριοτήτων αυτών. Εντούτοις, τα στοιχεία αυτά δεν αποτελούν παρά επιμέρους πτυχές της συνολικής αξιολογήσεως που επιβάλλεται και, επομένως, δεν μπορούν να εκτιμώνται μεμονωμένα (βλ., μεταξύ άλλων, προαναφερθείσες αποφάσεις Spijkers, σκέψη 13, και Süzen, σκέψη 14).

25 Στις αποφάσεις του της 14ης Απριλίου 1994, C-392/92, Schmidt (Συλλογή 1994, σ. I-1311), της 11ης Μαρτίου 1997, Süzen, προαναφερθείσα, και της 10ης Δεκεμβρίου 1998, C-127/96, C-229/96 και C-74/97, Hernández Vidal κ.λπ. (Συλλογή 1998, σ. I-8179), το Δικαστήριο εξέτασε ήδη το ζήτημα της μεταβιβάσεως οικονομικής μονάδας στον τομεά του καθαρισμού. Έκρινε ότι η σημασία που πρέπει να δοθεί αντιστοίχως στα διάφορα κριτήρια για την ύπαρξη μεταβιβάσεως κατά την έννοια της οδηγίας ποικίλλει κατ' ανάγκη ανάλογα με την ασκούμενη δραστηριότητα, και μάλιστα ανάλογα με τις μεθόδους παραγωγής ή εκμεταλλεύσεως που χρησιμοποιούνται στην εν λόγω επιχείρηση, εγκατάσταση ή τμήμα εγκαταστάσεως. Ειδικότερα, εφόσον μια οικονομική μονάδα μπορεί, σε ορισμένους τομείς, να λειτουργεί χωρίς σημαντικά ενσώματα ή άυλα περιουσιακά στοιχεία, η διατήρηση της ταυτότητας μιας τέτοιας μονάδας πέρα από τα όρια των εργασιών που αποτελούν το αντικείμενο των δραστηριοτήτων της δεν μπορεί, εν πάση περιπτώσει, να εξαρτάται από την εκχώρηση τέτοιων στοιχείων (προαναφερθείσα απόφαση Süzen, σκέψη 18).

26 Συνεπώς, σε ορισμένους τομείς στους οποίους η δραστηριότητα στηρίζεται κυρίως στο εργατικό δυναμικό, ένα σύνολο εργαζομένων τους οποίους ενώνει σταθερά μια κοινή δραστηριότητα μπορεί να αντιστοιχεί σε οικονομική μονάδα. Μια τέτοια μονάδα μπορεί, συνεπώς, να διατηρεί την ταυτότητά της και πέραν της μεταβιβάσεώς της, όταν ο νέος επικεφαλής της επιχειρήσεως δεν αρκείται στη συνέχιση της εν λόγω δραστηριότητας, αλλά αναπροσλαμβάνει επίσης σημαντικό τμήμα, από άποψη αριθμού και ικανοτήτων, του προσωπικού στο οποίο ο προκάτοχός του ανέθετε ειδικά το έργο αυτό (προαναφερθείσα απόφαση Süzen, σκέψη 21). Όσον αφορά επιχείρηση καθαρισμού, ένα οργανωμένο σύνολο μισθωτών, οι οποίοι ειδικώς και

μονίμως χρησιμοποιούνται για την εκτέλεση κοινής εργασίας, μπορεί, ελλείψει άλλων στοιχείων παραγωγής, να αντιστοιχεί σε οικονομική μονάδα (προαναφερθείσα απόφαση Hernández Vidal κ.λπ., σκέψη 27).

27 Καίτοι η Temco υποστήριξε κατά την προφορική διαδικασία ότι η ανάληψη τμήματος του προσωπικού της GMC της επιβλήθηκε με κλαδική συλλογική σύμβαση (CCT της 5ης Μαΐου 1993), το στοιχείο αυτό, εν πάση περιπτώσει, δεν επηρεάζει το γεγονός ότι η μεταβίβαση αφορά οικονομική μονάδα. Εξάλλου, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι ο επιδιωκόμενος με τη σύμβαση αυτή σκοπός είναι ο ίδιος με εκείνον της οδηγίας και ότι η συλλογική αυτή σύμβαση ρητώς αφορά, ως προς την ανάληψη τμήματος του προσωπικού, την περίπτωση νέου διαγωνισμού, όπως συνέβη στην υπόθεση της κύριας δίκης.

28 Εξάλλου, το γεγονός ότι το προσωπικό του εκχωρητή απολύθηκε λίγες μόνον ημέρες πριν από την ημερομηνία επαναπροσλήψεως του προσωπικού από τον εκδοχέα, αποδεικνύοντας έτσι ότι η αιτία της απολύσεως ήταν η μεταβίβαση της δραστηριότητας, δεν μπορεί να έχει ως συνέπεια να στερήσει τους εργαζομένους από το δικαίωμά τους για συνέχιση της συμβάσεώς τους εργασίας με τον εκδοχέα. Υπό τις προϋποθέσεις αυτές το εν λόγω προσωπικό πρέπει να εξακολουθήσει να θεωρείται ως απασχολούμενο κατά τον χρόνο της μεταβιβάσεως (απόφαση της 15ης Ιουνίου 1988, 101/87, Bork International κ.λπ., Συλλογή 1988, σ. I-3057, σκέψη 18). Πράγματι, στην ίδια απόφαση το Δικαστήριο έκρινε ότι για να καθοριστεί αν η απόλυση οφειλόταν αποκλειστικά στη μεταβίβαση, επιβάλλεται να ληφθούν υπόψη οι αντικειμενικές περιστάσεις υπό τις οποίες επήλθε η απόλυση, για παράδειγμα το αν έγινε σε ημερομηνία ελάχιστα απέχουσα της ημερομηνίας της μεταβιβάσεως και αν οι συγκεκριμένοι εργαζόμενοι επαναπροσλήφθηκαν από τον εκδοχέα. Συνεπώς, το προσωπικό της GMC πρέπει να θεωρηθεί ότι αποτελούσε τμήμα αυτής της εταιρίας μέχρι την ανάληψή της από την Temco.

29 Εξάλλου, το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας ρητώς προβλέπει ότι η μεταβίβαση μπορεί να αφορά μόνον τμήμα της εγκαταστάσεως. Επομένως, δεν επηρεάζει τον χαρακτηρισμό της μεταβιβάσεως σε σχέση με την οδηγία το γεγονός ότι η εκχωρούσα επιχείρηση εξακολουθεί να υφίσταται μετά την ανάληψη μιας από τις δραστηριότητές της εκ μέρους άλλης επιχειρήσεως και από το ότι διατήρησε μέρος του προσωπικού του απασχολούμενου με την εκτέλεση αυτής της δραστηριότητας,

εφόσον η εκχωρηθείσα δραστηριότητα συνιστά καθεαυτή οικονομική μονάδα (βλ. σχετικώς, μεταξύ άλλων, απόφαση της 12ης Νοεμβρίου 1992, C-209/91, Watson Rask και Christensen, Συλλογή 1992, σ. I-5755). Εν πάση περιπτώσει, από τη δικογραφία συνάγεται ότι, καίτοι η GMC εξακολούθησε να έχει νομική υπόσταση μετά την καταγγελία της συμβάσεως καθαρισμού που είχε συναφθεί μεταξύ Volkswagen και BMV, έπαυσε να ασκεί τη μόνη δραστηριότητα που ασκούσε και ότι η δραστηριότητα αυτή αναλήφθηκε από την Temco.

Επί του συμβατικού χαρακτήρα της μεταβιβάσεως

30 Σύμφωνα με το άρθρο 1 αυτής, η οδηγία εφαρμόζεται επί μεταβιβάσεων οι οποίες προκύπτουν από συμβατική εκχώρηση ή συγχώνευση. Η Temco, όμως, υποστηρίζει ότι δεν υφίσταται συμβατική εκχώρηση όταν, όπως στην υπόθεση της κύριας δίκης, αφενός, δεν υφίσταται καμία συμβατική σχέση μεταξύ του εκχωρητή και του εκδοχέα και, αφετέρου, ο εκχωρητής δεν είχε ο ίδιος καμία συμβατική σχέση με τον παραγγέλλοντα ο οποίος συνδεόταν μόνο με την επιχείρηση η οποία είχε αναλάβει υπεργολαβικώς την εκτέλεση των εργασιών καθαρισμού του εκχωρητή. Κατά την άποψη της Temco, η επιχείρηση η οποία είχε συνάψει τη σύμβαση καθαρισμού με τον παραγγέλλοντα δεν είχε, εξ ορισμού, μεταβιβασθέν προσωπικό, δεδομένου ότι το προσωπικό καθαρισμού ανήκε στην υπεργολαβικώς εργαζόμενη επιχείρηση.

31 Όπως, όμως, έχει αποφανθεί το Δικαστήριο, η έλλειψη συμβατικής σχέσεως μεταξύ του εκχωρητή και του εκδοχέα δεν αποκλείει το ενδεχόμενο μεταβιβάσεως κατά την έννοια της οδηγίας. Η μεταβίβαση μπορεί να γίνει με δύο διαδοχικές συμβάσεις συναφθείσες από τον εκχωρητή και τον εκδοχέα με το ίδιο νομικό ή φυσικό πρόσωπο (βλ., σχετικά με την αλλαγή του μισθωτή διαχειριστή εστιατορίου, την απόφαση της 10ης Φεβρουαρίου 1988, C-324/86, Tellerup, γνωστή ως «Daddy's Dance Hall», Συλλογή 1988, σ. 739· σε σχέση με τη σύναψη εκ μέρους οργανισμού τοπικής αυτοδιοικήσεως συμβάσεως με ίδρυμα κατόπιν καταγγελίας προηγουμένης συμβάσεως με άλλο ίδρυμα προς εκτέλεση αναλόγων δραστηριοτήτων, την απόφαση της 19ης Μαΐου 1992, C-29/91, Redmond Stichting, Συλλογή 1992, σ. I-3189, και, σε σχέση με την αλλαγή δικαιούχου παραχωρήσεως πωλήσεως οχημάτων, την απόφαση της 7ης Μαρτίου 1996, C-171/94 και C-172/94, Merckx και Neuhuys, Συλλογή 1996,

σ. I-1253). Η νομολογία αυτή εφαρμόζεται ασφαλώς σε μία περίπτωση στην οποία, όπως στην υπόθεση της κύριας δίκης, ο παραγγέλλων συνάπτει δύο διαδοχικές συμβάσεις καθαρισμού, τη δεύτερη μετά την καταγγελία της πρώτης, με δύο διαφορετικές επιχειρήσεις (προαναφερθείσα απόφαση Süzen, σκέψεις 11 και 12).

32 Το γεγονός ότι η εκχωρούσα επιχείρηση δεν είναι εκείνη η οποία συνήψε την πρώτη σύμβαση με τον παραγγέλλοντα, αλλά απλώς η επιχείρηση που ανέλαβε υπεργολαβικώς την εργασία από την αντισυμβαλλόμενη, δεν επηρεάζει την ίδια την έννοια της συμβατικής μεταβιβάσεως, καθόσον αρκεί η μεταβίβαση αυτή να εντάσσεται στο πλαίσιο συμβατικών σχέσεων, έστω εμμέσων. Στην υπόθεση της κύριας δίκης, η σχέση της GMC με τη Volkswagen εμφανίζεται ως συμβατικής φύσεως, κατά την έννοια της οδηγίας, καθόσον η BMV αναλαβούσα από τη Volkswagen με σύμβαση επιχειρήσεως την εκτέλεση αυτής της εργασίας, ανέθεσε με τη σειρά της την εκτέλεσή της στη GMC με σύμβαση υπεργολαβίας. Τέτοιες συμβάσεις υπεργολαβίας γεννούν, εξάλλου, απευθείας δεσμούς μεταξύ του παραγγέλλοντος και του υπεργολάβου, οι οποίοι μπορεί να είναι νομικής φύσεως, όπως η απευθείας πληρωμή, και οι οποίοι, εν πάση περιπτώσει, είναι πραγματικοί δεσμοί, όπως η επίβλεψη και ο καθημερινός έλεγχος της πραγματοποιούμενης εργασίας. Ο σύνδεσμος αυτός είναι ακόμη περισσότερο σημαντικός στη διαφορά της κύριας δίκης, καθόσον η GMC συστήθηκε, υπό μορφή θυγατρικής εταιρίας, από την BMV για την εκτέλεση και μόνον της συμβάσεως καθαρισμού, την οποία συνήψε η BMV, υπέρ της Volkswagen.

33 Συνεπώς, στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας έχει την έννοια ότι η οδηγία εφαρμόζεται σε περίπτωση κατά την οποία ο παραγγέλλων, ο οποίος ανέθεσε με σύμβαση τον καθαρισμό των εγκαταστάσεών του σε μια πρώτη επιχείρηση, η οποία προέβη στην εκτέλεση αυτής της συμβάσεως μέσω υπεργολαβίας, καταγγέλλει τη σύμβαση και συνάπτει, προς εκτέλεση των ιδίων εργασιών, νέα σύμβαση με δεύτερη επιχείρηση, όταν η πράξη αυτή δεν συνοδεύεται με καμία εκχώρηση στοιχείων του ενεργητικού, ενσωμάτων ή ασωμάτων, μεταξύ της πρώτης επιχειρήσεως ή του υπεργολάβου και της νέας επιχειρήσεως, αλλά η νέα επιχείρηση επαναπροσλαμβάνει, δυνάμει συλλογικής συμβάσεως εργασίας, τμήμα του προσωπικού της υπεργολαβικώς εργαζομένης επιχειρήσεως, υπό την προϋπόθεση ότι η επαναπρόσληψη του προσωπικού αφορά σημαντικό τμήμα, ως προς τον αριθμό και τα προσόντα, του προσωπικού το οποίο χρησιμοποιούσε η υπεργολαβικώς εργαζομένη επιχείρηση για την εκτέλεση της υπεργολαβίας.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

34 Με το δεύτερο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ερωτά ουσιαστικώς αν το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας έχει την έννοια ότι δεν απαγορεύει τη συνέχιση της συμβάσεως ή της σχέσεως εργασίας εργαζομένου απασχολουμένου από τον εκχωρητή κατά τον χρόνο μεταβιβάσεως της επιχειρήσεως, κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 1, της οδηγίας, με τον εκδοχέα.

35 Το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας θέτει την αρχή της αυτόματης μεταβιβάσεως στον εκδοχέα των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που υπέχει ο εκχωρητής από τις υφιστάμενες κατά τον χρόνο μεταβιβάσεως της επιχειρήσεως συμβάσεις εργασίας. Ο προκύπτων από τις διατάξεις αυτές κανόνας κατά τον οποίο η μεταβίβαση πραγματοποιήθηκε χωρίς τη συγκατάθεση των εν λόγω εταίρων έχει επιτακτικό χαρακτήρα· δεν επιτρέπεται δυσμενής για τους εργαζομένους παρέκκλιση από τον κανόνα αυτό. Συνεπώς, η άσκηση των δικαιωμάτων που παρέχονται στους εργαζομένους από την οδηγία δεν μπορεί να εξαρτάται από τη συγκατάθεση ούτε του εκχωρούντος ούτε του εκδοχέα ούτε από τους εκπροσώπους των εργαζομένων ούτε από αυτούς τους ιδίους τους εργαζομένους (απόφαση της 25ης Ιουλίου 1991, C-362/89, D'Urso κ.λπ., Συλλογή 1991, σ. I-4105, σκέψη 11).

36 Εντούτοις, καίτοι η μεταβίβαση της συμβάσεως εργασίας είναι υποχρεωτική τόσο για τον εργοδότη όσο και για τον μισθωτό, το Δικαστήριο έχει δεχθεί τη δυνατότητα του μισθωτού να αρνηθεί τη μεταβίβαση της συμβάσεώς του εργασίας στον εκδοχέα (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 1992, C-132/91, C-138/91 και C-139/91, Κατσίκας κ.λπ., Συλλογή 1992, σ. I-6577, σκέψεις 31 έως 33). Στην περίπτωση αυτή η κατάσταση του μισθωτή εξαρτάται από τη νομοθεσία του κάθε κράτους μέλους: είτε η σύμβαση μπορεί να καταγγελθεί, εντός της εκχωρούσας επιχειρήσεως, με την πρωτοβουλία του εργοδότη ή του μισθωτή, είτε η σύμβαση μπορεί να διατηρηθεί με την εν λόγω επιχείρηση (βλ., μεταξύ άλλων, προαναφερθείσα απόφαση Κατσίκας κ.λπ., σκέψη 36).

37 Συνεπώς, στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας έχει την έννοια ότι δεν απαγορεύει τη συνέχιση

με τον εκδοχέα της συμβάσεως ή της σχέσεως εργασίας εργαζομένου απασχολουμένου από τον εκχωρητή κατά τον χρόνο μεταβιβάσεως της επιχειρήσεως, κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 1, της οδηγίας, όταν ο εν λόγω εργαζόμενος αντιτάσσεται στη μεταβίβαση στον εκδοχέα της συμβάσεώς του ή της σχέσεώς του εργασίας.

Επί των δικαστικών εξόδων

38 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκε η Επιτροπή, που κατέθεσε παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα),

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε με απόφαση της 14ης Φεβρουαρίου 2000 το Cour du travail de Bruxelles, αποφαίνεται:

1) Το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας 77/187/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 14ης Φεβρουαρίου 1977, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών, των σχετικών με τη διατήρηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε

περίπτωση μεταβιβάσεως επιχειρήσεων, εγκαταστάσεων ή τμημάτων εγκαταστάσεων, έχει την έννοια ότι η οδηγία αυτή εφαρμόζεται σε περίπτωση κατά την οποία ο παραγγέλλων, ο οποίος ανέθεσε με σύμβαση τον καθαρισμό των εγκαταστάσεών του σε μια πρώτη επιχείρηση, η οποία προέβη στην εκτέλεση αυτής της συμβάσεως μέσω υπεργολαβίας, καταγγέλλει τη σύμβαση και συνάπτει, προς εκτέλεση των ιδίων εργασιών, νέα σύμβαση με δεύτερη επιχείρηση, όταν η πράξη αυτή δεν συνοδεύεται με καμία εκχώρηση στοιχείων του ενεργητικού, ενσωμάτων ή ασωμάτων, μεταξύ της πρώτης επιχειρήσεως ή του υπεργολάβου και της νέας επιχειρήσεως, αλλά η νέα επιχείρηση επαναπροσλαμβάνει, δυνάμει συλλογικής συμβάσεως εργασίας, τμήμα του προσωπικού της υπεργολαβικώς εργαζομένης επιχειρήσεως, υπό την προϋπόθεση ότι η επαναπρόσληψη του προσωπικού αφορά σημαντικό τμήμα, ως προς τον αριθμό και τα προσόντα, του προσωπικού το οποίο χρησιμοποιούσε η υπεργολαβικώς εργαζομένη επιχείρηση για την εκτέλεση της υπεργολαβίας.

2) **Το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 77/187 έχει την έννοια ότι δεν απαγορεύει τη συνέχιση με τον εκδοχέα της συμβάσεως ή της σχέσεως εργασίας εργαζομένου απασχολουμένου από τον εκχωρητή κατά τον χρόνο μεταβιβάσεως της επιχειρήσεως, κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 1, της οδηγίας, όταν ο εν λόγω εργαζόμενος αντιτάσσεται στη μεταβίβαση στον εκδοχέα της συμβάσεώς του ή της σχέσεώς του εργασίας.**

Macken Gulmann Puissochet

Schintgen Cunha Rodrigues

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 24 Ιανουαρίου 2002.

Ο Γραμματέας

R. Grass

Η Πρόεδρος του έκτου τμήματος

F. Macken